

Дарія Лялюк
Наук. керівник – к. філол. н., ст. викл. Крупка В. П.

ЕСТЕТИЧНА ПАРАДИГМА ПОЕЗОТВОРЧОСТІ ГРИЦЬКА ЧУБАЯ В АНДЕГРАУНДІ ШІСТДЕСЯТНИЦТВА

«Поезія українського андеграунду 60-70 років ХХ століття – явище виняткове, схоже на зоряний дощ серед непроглядної ночі, коли перед очима завороженого спостерігача за лічені хвилини проносяться каскади закличного і приреченого світла» (Г. Чубай, с. 5). Так писав у передмові до відомого «П'ятикнижжя» Грицька Чубая Костянтин Москалець.

Творчий шлях багатьох українських письменників покоління 60-х років ХХ століття починався у важких умовах цензурних обмежень та цькування, засуджувався через невідповідність їхнього слова канонами соціалістичного реалізму. Лише зараз ми можемо відкрити завісу творчості цілого покоління української інтелігенції, яка виступила з новими ідеями проти сталінської спадщини та несвободи тогочасного суспільного устрою.

Занепад тоталітарної ідеології дав змогу новій генерації трактувати твори близького минулого, відтак і переосмислити усталений, а отже, мертвий літературний канон.

«Час неначе велетенським густим ситом невблаганно й справедливо просіяв не лише історичні події кінця другого тисячоліття, а й імена, залишивши для пам'яті майбутніх поколінь тільки найдостойніші» [Кравець 2005: 5]. До таких, власне, належить ім'я поета й перекладача Г. Чубая (1949–1982). Цей митець слова був видатною, але водночас і трагічною постаттю свого часу. Він не зміг реалізувати свої здібності через переслідування тогочасної влади. А рання смерть поставила трагічну крапку на його творчості, залишивши нащадкам недописані твори. Геніальна обдарованість Г. Чубая виявилася ще в дитячому віці, коли він почав писати і друкуватись, як поет. У своїх ранніх творах він уникає того штучного пафосу, який був тоді нормою в офіційній літературі. Не маючи змоги друкуватись легально, Г.Чубай посідає одне із чільних місць та стає найцікавішим представником українського андеграунду та самвидаву. Про це йдеться в багатьох джерелах, присвячених

культурному руху цієї епохи. Поет послідовно розвивав літературу, починаючи від своєї першої рукописної збірки «Постать голосу», видрукуваної самвидавним способом у Рівному 1968 року, і завершуючи укладеним в останні роки життя рукописом зібраних творів «П'ятикнижжя», що побачив світ уже по смерті автора у книзі «Говорити, мовчати і говорити знову».

Поезія Г. Чубая свідчить, що він справді був одним із найцікавіших представників творчої інтелігенції 70-х років минулого століття, тобто важкого періоду суспільного застою в Україні. Його герой переживає рух людського духу від буденного життя до осягнення свого місця у світі. Д. Кравець зазначав: «Тільки великий поет міг відмовитись піти в літературне життя килимом, догідливо розстеленим під ногами владою. Він свідомо обрав заметіль і хурделицю, серед якої нелегко було встояти на ногах». [Кравець 2005: 37]

Творчість Г. Чубая утверджувала високий ідеал людини, гуманістичні цінності, які в ту епоху висміювалися як прояви вигаданого людинолюбства. У центрі уваги його поезій і поем конкретна людина, її чуттєво-ментальний світ, який нерідко стає беззахисним перед грубими впливами навколишнього середовища.

Ідеї піднесення та возвеличення людини були співзвучними загальному пафосу відродження нації, національної культури, національної еліти. Утвердження цих позицій у творах митця слова відбувалося через відкриття природи індивідуалізму, ідеальній людській сутності та національній культурній сутності. Г. Чубай зумів, незважаючи на заборони та переслідування, донести до людей своє чесне слово. У творчості і творчому спілкуванні він орієнтувався не на масу й масову свідомість, а на особистість, її індивідуальну свідомість, притаманний їй неповторний образ світу, який не може бути зведений до будь-яких загальників та «типових образів».

Абсурдність бунту проти системи призводить і до екзистенційної теми самогубства у поемі «Відшукування причетного» (Г. Чубай, с. 94), до шукання виходу для людини, яка губить себе в тотальному лицемірстві тоталітарного суспільства чи будь-якого суспільства, у якому панує фальш і брехня. Чи є вихід зі, здавалося б, безвихідної ситуації? Чи мало вихід втрачене покоління, яке, не бажаючи йти на компроміси з владою, не могло

вже, та і не хотіло скористатися хитрощами «шістдесятників», які «чіпляли» до своїх поетичних збірок «паровози» – дуже правильні, ідеологічно заангажовані вірші. Ці «паровози» мали би «протягти» повз незмигнє око цензора крамольні вірші, заховані десь поміж лірикою. Годі собі уявити, що Г. Чубай міг би написати такого «паровоза». Його оточення сповідувало цілковитий нонконформізм. Воліли бути «самвидавними» або «тамвидавними» [Денисюк 1989: 35].

Складні для сприйняття і поеми «Світло і сповідь» та «Марія». Особливо вражає остання, оскільки в ній поет розробляє екзистенційну тезу про неможливість спасіння. Його Марія не дочекалася Світла, не народила спасителя. Ніцшеанське «Бог помер» перетворюється в «Бог не народився», однак попри всю моторошність цього припущення, вихід є у тому, що Марія усвідомлює свою нездійснену місію, і люди мають усвідомлювати нездійснене призначення:

*Не стиняйте її,
бо то лише вона спромоглася б
для вас народити спасителя* (Г. Чубай, с.174)

Перу поета був підвладний будь-який літературний жанр. Він став визнаним майстром інтимної та особистої лірики, балад, чудових верлібрів і дуже цікавих та оригінальних дитячих віршів. А написані ним поеми досі вражають розмахом філософської думки та багатоплановістю. Г.Чубая цікавило усе від найменших дрібниць до глобальних масштабів. Політичні та соціальні проблеми, мораль, почуття та самопожертва – усе це можна знайти у творах автора. Але, найголовніше, що було притаманне його поезії раннього періоду, – вирішення світоглядної дилеми: пристосуватися на догоду владі чи залишитися самим собою й не загубити власної совісті, а отже, власної автентичності, неповторного голосу, зокрема й творчого. У світі, який здавався юному поетові тотальним вертепом, найважче – «...залишатися собою, від перших днів своїх і до останніх...» [Кучерук 1998: 7].

У творчості Г. Чубая простежується індивідуально – авторський підхід. Його вірші характеризуються:

– образністю (образи-символи вертепу, дзеркала, піску та інші);

- художнім естетичним мовленням (пробудити в читача необхідність читати прекрасне);
- використанням тропів (епітети, порівняння, метафори, алегорії тощо);
- запровадженням авторських новотворів (півподиху, екстазно, компромісити та інші);
- присутністю конкретно-чуттєвої лексики (для експресивності подачі тексту та легшим його сприйняттям).

Ні вірші, ані пісні поета не є «народними» і навряд чи коли-небудь ними стануть. Він не писав для «мас», а лише для «своїх» — для вузького кола справді вдумливих шанувальників. Людей, які однаково добре розуміють і мовлення, і мовчання. Які знають, що в мистецтві й те, й те є однаково важливим і промовистим.

Поезотворчість Григорія Чубая – своєрідний приклад протесту проти тогочасного ладу у вигляді зашифрованих образів та символів, які не всі у змозі зрозуміти. Образність, емоційна та чуттєва лексика, влучні художні засоби, використання новотворів – все це допомагає письменнику створити власний поетичний світ.

Хоча творчий доробок Г.Чубая не є великим за обсягом і вміщається в одну книгу, проте його естетична цінність, безперечно, висока. Крім того, пильної уваги потребує проблема з'ясування ролі цього автора в літературно-мистецькому житті того часу. Спогади багатьох діячів тієї епохи переконливо доводять, що він був одним із лідерів незалежного культурно-мистецького руху, він гуртував навколо себе середовище, яке теперішні дослідники називають явищем андеграунду (нелегальної, підпільної, невизнаної владою культури).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бентежний світ поезії Грицька Чубая. *Проблеми славістики*. Луцьк, 2005. С. 40–45.
2. Денисюк М. В немеркнучому світлі поезій. *Червона зірка*. 1989. 20 травня. С.4.
3. Дискурс біографії і творчості Грицька Чубая. *Українське літературно-мистецьке відродження 20-х років ХХ століття: питання стилю, проблематики, поетики, мови*. Черкаси : Брама, 2005. С. 87– 94.
4. Кравець Д. Творча діяльність Григорія Чубая в українській літературі 60-х – поч. 80-х років ХХ століття : дис...

канд. філол. наук: 10.01.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2006. 185 с.

5. Кучерук В. Він не міг інакше. *Вісник Дубенщини*. 1998. 8 грудня. С. 4.

ДЖЕРЕЛА

1. Чубай Г. П'ятикнижжя. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. 256 с.

2. Чубай Г. Плач Єремії / Поезії, поеми, переклади, спогади, фотознімки / Передм. І.Дзюби. Львів : Кальварія, 1998. 320 с.

Світлана Шалаєва

Наук. керівник – к. філол. н., ст. викл. Крупка В. П.

СВОЄРІДНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ЖІНОЧОГО ДЕТЕКТИВУ ЯК ЖАНРУ МАСОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Література останніх десятиліть у постмодерному художньому просторі зазнає певних переформатувань жанрового канону, а масова література потребує більш детального вивчення та створення сучасних наукових розвідок, що охоплювали б повністю це літературне явище. Так, за словами С. Філоненко, позаканонічні жанри поступово переходять на передній план, одночасно розмивається чіткість літературного канону, створюються нові жанри масової літератури (своєрідний жанровий гібрид) [Філоненко 2011: 29]. На думку М. Бахтіна, «жанр завжди один і той же і не той, завжди старий і новий одночасно. Жанр відроджується й оновлюється на кожному новому етапі розвитку літератури і в кожному індивідуальному творі даного жанру... Жанр живе сьогоднішнім, але завжди пам'ятає своє минуле, свій початок. Жанр – представник творчої пам'яті у процесі літературного розвитку» [Бахтин 1979: 120]. А тому досить важливим етапом є поява наукових розвідок, де об'єктом дослідження стає жанрова своєрідність творів саме масової літератури. Дослідженням цього літературного явища присвячено монографії С. Філоненко «Масова